

Letos oslaví Vysoká škola ekonomická v Praze 25 let svého trvání. Je první školou v našich zemích, která rozvíjí marxistické ekonomické vědy a připravuje na svých čtyřech fakultách a 35 katedrách dnes již více než 10 tisíc studentů nejrůznějších specializací pro naše národní hospodářství.

V průběhu let vznikala řada kateder zajišťujících rozvoj těch vědních oborů, bez nichž je řízení rozvinuté socialistické ekonomiky nemyslitelné. Tak vznikla katedra teorie řízení, automatizovaných systémů řízení, ekonometrie aj. Jednou z prvních kateder tohoto typu, která vznikla již před 15 lety, byla i katedra ekonomické sociologie a psychologie.

Jedním z výrazných rysů její činnosti bylo od samého začátku cílevědomé spojení s hospodářskou praxí, s řízením socialistických podniků. Například první kurs katedry, nazvaný *Sociologie a psychologie v hospodářské praxi*, byl přednášen během dne pro řádné posluchače školy, večer pro zájemce z hospodářské praxe. Hlavní pedagogické úkoly katedry se i v dalších letech týkaly přípravy a kvalifikace budoucích ekonomů i vedoucích hospodářských pracovníků v postgraduálních kursech. Speciální postgraduální kurs *Ekonomická sociologie a psychologie v hospodářské praxi* dosáhl 10 běhů. Je logické, že za této situace se katedra orientovala i ve vědeckovýzkumné práci na řízení ekonomiky, a to zejména podniku, a zde již velmi záhy usilovala prokázat význam metod sociologie a psychologie jako významných nástrojů poznání sociální reality podniku, a tedy i faktorů zvyšujících efektivnost řídicích procesů.

K poznávání podnikového kolektivu vypracovávala katedra během let celý systém metod a technik sociální analýzy. Za první významný krok tímto směrem lze označit již *Komplexní sociologický výzkum n. p. Tesla Pardubice*, teoreticky připravený v r. 1964 a realizovaný již v roce 1965. (V tomtéž roce probíhala teoretická příprava a realizace prvního plánu sociálního rozvoje kolektivu pracujících ve sdružení SVETLANA v Leningradě.) V čem tkví dodnes jeho význam? Právě v koncepci a metodologii. Šlo o anticipaci dnes široce uplatňovaných analýz v rámci plánu sociálního rozvoje a komplexních programů péče o pracující. Výzkumný tým již tehdy analyzoval vývoj kolektivu ve vazbě na technický rozvoj, aplikoval v rámci sociální analýzy poznatky celé řady společenských věd, základní pozornost věnoval změnám sociální struktury kolektivu, dále pracovnímu prostředí, včetně sociálního klimatu v pracovním kolektivu; sociální analýza zahrnuje i aspirace a mobilitu pracovníků, volný čas aj. Na závěr výzkumu byla uspořádána stranicko-teoretická konference a závěry se staly příkazem ředitele závazné co do osobní odpovědnosti i harmonogramu (tedy svého druhu plánem).

V roce 1964 jmenovalo prezidium ČSAV prof. Kohouta koordinátorem hlavního úkolu státního plánu X-10-5 *Sociologie práce, průmyslu a podniku*. V tomto rámci katedra realizovala v letech 1965–1970 další sociální analýzy. Od r. 1970 do r. 1975 – v souvislosti s realizací dílčího úkolu státního plánu VIII-6-2/13 – teoreticky a metodicky připravila, zpracovala a vyhodnotila rozsáhlou sociální analýzu kolektivu pracujících n. p. Elektro-Praga, Hlinsko, a závěry poskytla ÚRO a Federálnímu ministerstvu práce a sociálních věcí, kde v této době vznikala metodika komplexních programů péče o pracující. Význam této výzkumné práce katedry, konané v rámci socialistického závazku, nejlépe vyjadřuje ocenění týmu katedry titulem „Kolektiv VIII. všeodborového sjezdu“, uděleným vládou ČSSR a ÚRO.

V letech 1975–80 pokračuje katedra v realizaci dílčího úkolu státního plánu VIII-2-5/6 *Teoretická východiska plánování sociálního rozvoje pracovních kolektivů a místo sociálního plánu podniku v systému národohospodářského plánování (analýza kolektivu pracujících)*.

Výsledky výzkumné práce se bezprostředně odrážejí v pedagogické práci, která je stále rozsáhlejší. Základní kurs vyslechne každý posluchač denního a dálkového studia (analogicky na VŠE v Bratislavě), takže lze konstatovat, že každý ekonom je informován o teoretickém významu i možnostech aplikace marxistické sociologie v hospodářské praxi. Katedra zajišťuje i speciální semináře (např. pro specialisty směru ASŘ nebo ekonomiky práce). V jubilejním roce právě probíhá první postgraduální kurs *Řízení sociálního rozvoje kolektivů*, realizovaný poprvé v ČSR.

Od roku 1965 má katedra právo školit aspiranty v oboru ekonomické sociologie a právě byl schválen návrh na toto oprávnění pro obor psychologie práce. Stále větší význam mají absolventské praxe, které katedra otevírá pro podnikové sociology a psychology. Zvláštní pozornost je věnována výchově vědeckých aspirantů. Katedra již vyškolila nebo právě školí celkem 15 aspirantů v oboru ekonomické sociologie. Úspěšně ukončili aspiranturu i dva uchazeči z rozvojových zemí.

Nevelký počet pracovníků katedry vyvinul za uplynulých 15 let i značnou publikační činnost. Vedle desítek statí a článků, z nichž byla celá řada publikována i v bratrských socialistických zemích, vedle více než desítky skript a učebních textů, z nichž některé byly převzaty i jinými vysokými školami, jsou naší veřejnosti známy zejména knižní publikace členů katedry. Jde v historickém sledu o práce:

J. Kohout a kolektiv: *Sociologie a psychologie v hospodářské praxi*. Praha, Svoboda 1964.

J. Kohout: *Sociologie a řízení ekonomiky*, Praha, Svoboda 1967.

J. Kolář: *Sociologie podniku*. Praha, Práce 1968.

J. Kohout — J. Růžička — B. Malaniuk: *Člověk v pracovním prostředí*, Praha, Práce 1971.

J. Růžička: *Personální řízení a psychologie*, Praha, Svoboda 1970.

J. Kučera: *Pracovitost, pracovní morálka a iniciativa*, Praha, Práce 1972.

J. Bauerová — J. Růžička — J. Kolář: *O sociálním plánování*, Praha, Práce 1972.

J. Bauerová: *Zaměstnaná žena a rodina*, Praha, Práce 1974.

J. Kohout: *Sociální analýza a řízení socialistického podniku*, Praha, Práce 1976.

Významné práce sovětských sociologů zprostředkovaly naší odborné veřejnosti ss. J. Bauerová a L. Lišková svými překlady.

Zvláštní kapitolou v patnáctileté historii katedry jsou intenzivní styky se sociology bratrských socialistických zemí. Právě v jubilejním 15. roce života katedry vyjde společná publikace sovětských a československých sociologů a psychologů: G. V. Čerkasov, J. Kohout a kol.: *Sociální aspekty řízení pracovních kolektivů*, která bude publikována zároveň v SSSR i v ČSSR (česky i slovensky). Velmi živé jsou styky se sociology v Bulharsku, NDR a dalších socialistických zemích.

Významná usnesení naší strany o úkolech společenských věd v budoucích letech jsou orientací i pro další práci jubilující katedry ekonomické sociologie a psychologie na Vysoké škole ekonomické v Praze.

Jaroslav Kohout

Teoretické a metodologické otázky modelu sociálního plánu

V současné době rozhodování o další cestě k sociálnímu plánování v ČSSR je nanejvýš aktuální hovořit o modelu sociálního plánu a o jeho teoretických a metodologických otázkách. Dá se říci, že v pravý čas se uskutečnil seminář na téma *Teoretické a metodologické otázky modelu sociálního plánu*, který uspořádala instituce v tomto směru u nás nejpočetnější — Československá sociologická společnost při ČSAV, sekce sociologie práce, průmyslu a podniku. Hostitelsky se této akci ujal ostravská pobočka Československé sociologické společnosti, která zajistila opravdu vhodné podmínky pro seminář v Kulturním domě VŽKG v Ostravě.

Seminář se konal ve dnech 22. a 23. listopadu 1977 za účasti pracovníků ČSAV, vysokých škol, výzkumných ústavů i sociologických pracovišť v podnicích. Jeho cílem byla výměna názorů a zkušeností teoretiků a praktiků v oblasti plánování sociálního rozvoje.

Po zahájení předsedou ostravské pobočky J. Špaňhelem vystoupil s obšírným referátem F. Kutta na téma *Výzkum plánování sociálního rozvoje v ČSSR*. Zdůraznil, že řízení sociálních procesů vyžaduje změnu institucionální základny celého systému řízení. Jde o řízení jednotného celohospodářského plánování technického, ekonomického a nadstavbového rozvoje otevřeného, neustále se inovujícího systému, o přechod od převážně extenzivního růstu k růstu intenzivnímu. Řešení základních problémů, jako je nutnost revoluční přeměny energetické základny vzhledem k vyčerpanosti dosavadní, nutnost přejít od prosté exploatace k tvorbě životního prostředí a problém efektivnosti práce vzhledem k novým zdrojům jejího růstu vyžadují podstatné strukturní změny ve vzdělání a přechod od úzké k široké specializaci. Nelze rozvíjet novou techniku bez nového člověka. Řízení se ve své podstatě stává řízením inovací, což znamená, že je třeba vyvolávat iniciativu k novátorství, zvyšovat požadavky na kvalitu řídicích kadrů. Přitom inovační cyklus velkých vědeckých objevů zdaleka přesahuje cyklus pětiletého plánování a vyžaduje nový delší cyklus 20–30 let. Systém pětiletých plánů je třeba prodloužit o systém vědecké prognostiky. F. Kutta označil sociální plánování jako pojem cílový, jako společenské plánování non plus ultra, jako vyvrcholení racionalizačních snah celého společenského rozvoje. Přitom podotkl, že zatímco ekonomické jevy lze kvantifikovat pomocí hodnotových ukazatelů, sociální sféra je postžitelná jen pomocí ukazatelů daleko složitějších. V tomto směru je významné mezinárodní symposium v Bulharsku v r. 1978 na téma *Systém sociálních ukazatelů jako základ sociálního plánování a prognózování* a další připravovaná